

I. I. Vinichenko,

д. е. н., професор, Дніпровський державний аграрно-економічний університет

ORCID ID: 0000-0002-9527-1625

S. S. Bulkin,

здобувач, Дніпровський державний аграрно-економічний університет

ORCID ID: 0000-0002-0964-6540

DOI: 10.32702/2306-6806.2019.10.31

ФОРМУВАННЯ БЕЗЗБИТКОВОСТІ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

I. Vinichenko,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Dnipro State University of Agrarian and Economics

S. Bulkin,

applicant, Dnipro State University of Agrarian and Economics

FORMATION OF BREAK-EVEN AND ECONOMIC STABILITY OF THE ENTERPRISE

Встановлено, що у забезпеченості економічної стійкості сільськогосподарських підприємств вирішальна роль належить досягненню беззбитковості їх виробничо-комерційної діяльності. Найвищим проявом економічної стійкості є здатність підприємства розвиватися переважно за рахунок власних джерел фінансування. Така здатність може бути реалізована тільки за умови самокупності та самофінансування підприємства. Водночас беззбитковість, виходячи з її економічного змісту, буде відображати нульовий економічний ефект, а самокупність і самофінансування — позитивний у вигляді прибутку.

Виділено систему напрямів досягнення беззбитковості виробничо-комерційної діяльності підприємства та умови їх застосування. Розроблено та запропоновано алгоритм формування беззбитковості виробничо-комерційної діяльності сільськогосподарського підприємства відповідно особливостей його функціонування. Встановлено взаємозв'язок беззбитковості з економічною стійкістю підприємства, а також запропоновано інструментарій оцінки беззбитковості, який дозволить своєчасно оцінити поточну економічну ситуацію і обґрунтувати методи та інструменти забезпечення економічної стійкості сільськогосподарського підприємства.

Established that the provision of economic sustainability of agricultural enterprises decisive role belongs to achieving break-even their industrial and commercial activities. The highest manifestation of economic stability is the ability of companies to develop mainly from its own sources of funding. This ability can be realized only if sustainability and self-financing company. At the same time break-even, based on its economic content, will reflect zero economic effect, and self-sufficiency and self-financing — positive in the form of profit.

The system of directions of achievement of break-even of production and commercial activity of the enterprise and conditions of their application are allocated. According to the methodology of the systematic approach, we have identified external factors affecting the breakeven production and commercial activities of agricultural enterprises: the political environment and orientation of domestic and foreign policy of the state, consumer needs and the level of solvent demand in the country, the market situation of industrial resources and the level of scientific development, natural and biological environment.

Developed and algorithm formation breakeven industrial and commercial activities of the agricultural enterprise features under its operation. In justification of changes in product mix for farms proposed products rank in terms of marginal income, not the criterion of profit maximization. If there are, no restrictions of natural or economic factors change the structure of production in favor of products that bring maximum profit margin.

The interrelation break even with the economic stability of the enterprise, and proposed evaluation tools breakeven, which will allow time to assess the current economic situation and justify the methods and tools to ensure the economic sustainability of agricultural enterprises. The system of break-even towards industrial and commercial activity of agricultural enterprises, the main ones are: increasing sales prices; increase in production and sales; change of product range and structure; reduction of fixed costs; reducing variable costs.

Ключові слова: алгоритм, беззбитковість, виручка, затрати, економічна стійкість, реалізація, ресурси, самокупність, самофінансування, сільськогосподарське підприємство.

Key words: algorithm, break-even, revenue, costs, economic sustainability, sales, resources, self-sustainability, self-financing, agricultural enterprise.

ВСТУП

Забезпечення стійкого розвитку сільського господарства посідає центральне місце серед багатьох проблем сучасності, що обумовлено ключовою роллю аграрного сектора в соціально-економічному прогресі

суспільства. Більшість сільськогосподарських підприємств України не здатні в сучасних умовах здійснювати високоефективну виробничо-комерційну діяльність, що негативно позначається на рівні їх економічної стійкості та можливостях її забезпечення.

Забезпечення економічної стійкості підприємств пов'язане із застосуванням новітніх методів, технологій та інструментів адаптації підприємства до динамічних умов зовнішнього середовища, здатних формувати беззбитковість виробництва. Досягнення беззбиткової діяльності є об'єктивною передумовою отримання прибутку, який забезпечує самоокупність та самофінансування і на цій основі формування економічної стійкості й фінансової безпеки підприємства. Дослідженню теорії, методології та розробки заходів щодо забезпечення економічної стійкості та підвищенню ефективності підприємств присвятили праці С. Анохін, В. Аранчій, О. Арефєва, О. Березін, І. Вініченко, О. Добровольська, П. Макаренко, А. Мельник, І. Пвалов, С. Покропивний, П. Саблук, О. Сокол, М. Удовиченко [1–12] та ін.

Проте недостатньо дослідженими залишаються питання системного підходу до розуміння стійкості як комплексної економічної характеристики, взаємозв'язку беззбитковості з економічною стійкістю підприємства, розробки інструментарію управлінського процесу та ефективних способів її забезпечення, організаційно-економічних заходів реалізації стратегії стійкого розвитку.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Найвищим проявом економічної стійкості є здатність підприємства розвиватися переважно за рахунок власних джерел фінансування. Така здатність, на нашу думку, може бути реалізована тільки за умови самоокупності та самофінансування підприємства. Під час переходу від беззбитковості виробництва необхідно визначити рівень економічної ефективності, при якому підприємство буде самоокупним, а згодом забезпечить самофінансування своєї діяльності.

За економічним змістом категорії "беззбитковість", "самоокупність" і "самофінансування" належать до характеристики ефективності виробничо-комерційної діяльності підприємства. Так, беззбитковість відповідає критерію мінімізації витрат за певного обсягу виробництва та є результатом зіставлення постійних витрат і маржинального доходу, який характеризує "точка беззбитковості". В свою чергу, самоокупність і самофінансування відображають рівень ефективності за допомогою формування мінімального прибутку, необхідного для самоокупності та самофінансування як економічного ефекту:

$$P_{\text{окупн}}^{\text{мін}} = K + (P_{\text{к}} + P_{\text{об}} + S_{\text{р}} + Z_{\text{т}} + D_{\text{а}}) \times \frac{1}{1 - N} \quad (1),$$

де $P_{\text{окупн}}^{\text{мін}}$ — мінімальний прибуток для самоокупності, грн; K — сума відсотків за короткостроковими кредитами, грн; $P_{\text{к}}$ — відрахування від прибутку в резервний фонд, грн; $P_{\text{об}}$ — прибуток на поповнення оборотних коштів, грн; $S_{\text{р}}$ — сума погашення реструктурованої заборгованості, грн; $Z_{\text{т}}$ — збитки минулих років, грн; $D_{\text{а}}$ — сума дивідендів, грн; N — ставка податку на прибуток, %.

$$P_{\text{фін}}^{\text{мін}} = P_{\text{окупн}}^{\text{мін}} + (P_{\text{і}} + P_{\text{об}} + P_{\text{д}} + P_{\text{с}} + D_{\text{к}}) \times \frac{1}{1 - N} \quad (2),$$

де $P_{\text{фін}}^{\text{мін}}$ — мінімальний прибуток для самофінансування, грн; $P_{\text{і}}$ — прибуток від інвестицій, грн; $P_{\text{об}}$ — прибуток на поповнення оборотних коштів, грн; $P_{\text{д}}$ — прибуток на погашення довгострокових кредитів, грн; $P_{\text{с}}$ — прибуток на соціальні потреби, грн; $D_{\text{к}}$ — дивіденди та кооперативні виплати, грн; N — ставка податку на прибуток, %.

Водночас беззбитковість буде відображати нульовий економічний ефект, виходячи з її економічного змісту, а самоокупність і самофінансування — позитивний у вигляді прибутку. Для характеристики самоокупності та самофінансування необхідно визначити не тільки абсолютні, але й відносні показники — мінімальний рівень рентабельності для самоокупності та самофінансування:

$$R_{\text{окупн}}^{\text{мін}} = \frac{P_{\text{окупн}}^{\text{мін}}}{C} \cdot 100\% \quad (3),$$

$$R_{\text{фін}}^{\text{мін}} = \frac{P_{\text{фін}}^{\text{мін}}}{C} \cdot 100\% \quad (4),$$

де $R_{\text{окупн}}^{\text{мін}}$, $R_{\text{фін}}^{\text{мін}}$ — мінімальний рівень рентабельності для самоокупності та самофінансування відповідно, %; C — собівартість реалізованої продукції, грн.

Порядок розрахунку показників рентабельності для самоокупності та самофінансування будується на основі зіставлення прибутку необхідного для самоокупності та самофінансування із собівартістю продукції (робіт, послуг), що не суперечить загальноприйнятій концепції теорії економічного аналізу.

Досліджувані економічні категорії виступають пороговими характеристиками ефективності підприємства: беззбитковість — вихідний рівень, який забезпечує перехід до якісно нового стану ефективної діяльності підприємства — самоокупності, яка в свою чергу, до більш високого рівня ефективності — самофінансування, а останнє забезпечує розвиток та економічну стійкість підприємства. Математичний інструментарій беззбиткового виробництва продукції широко поданий в економічній літературі:

$$B_{\text{q}} = \frac{FC}{P_{\text{q}} - VC_{\text{q}}} \quad (5),$$

$$B_{\text{р}} = \frac{FC}{1 - \frac{VC_{\text{q}}}{P_{\text{q}}}} \quad (6),$$

де B_{q} — точка беззбитковості, од.; $B_{\text{р}}$ — точка беззбитковості, грн; FC — постійні витрати, грн; P_{q} — ціна 1-ці продукції, грн; VC_{q} — змінні витрати на 1-цю продукції, грн.

У забезпеченні економічної стійкості сільськогосподарських підприємств вирішальна роль належить дослідженню беззбитковості їх виробничо-комерційної діяльності. З одного боку, беззбитковість відображає ту грань, яка лежить між ефективною і неефективною діяльністю підприємства, з іншого — при порівнянні її з рівнем фактичних доходів підприємство отримує можливість контролювати економічну безпеку, в межах якої воно може уникати збитків і мати певний запас економічної міцності.

У разі ідентифікації зон прибутковості для самоокупності та самофінансування вважаємо необхідним проводити також кількісну оцінку рівня доходу (виручки від реалізації продукції), за якого буде забезпечуватися покриття витрат на виробництво й реалізацію продукції та формування прибутку для самоокупності і самофінансування. Грунтуючись на розрахунку показників прибутку для самоокупності та самофінансування та використовуючи математичний інструментарій для визначення точки беззбитковості, ми пропонуємо розраховувати "точки беззбитковості", в яких буде досягатися самоокупність і самофінансування. Водночас пропонуємо по-іншому інтерпретувати їх формулювання для того, щоб уникнути термінологічної "плутанини". Оскільки розрахунок буде проводитися для показників, що характеризують величину доходу, за якого забезпечується не просто беззбитковість, а формування прибутку для самоокупності та самофінансування, то доцільно застосовувати терміни "поріг рентабельності для самоокупності" і "поріг рентабельності для самофінансування". Для їх розрахунку пропонуємо використовувати:

$$R_{\text{окупн}} = \frac{FC + P_{\text{окупн}}^{\text{мін}}}{1 - \frac{VC_{\text{q}}}{P_{\text{q}}}} \quad (7),$$

$$R_{\text{фин}} = \frac{FC + P_{\text{фин}}^{\text{min}}}{1 - \frac{VC_q}{P_q}} \quad (8),$$

де $R_{\text{окупн}} > R_{\text{фин}}$ — поріг рентабельності для самоокупності та поріг рентабельності для самофінансування відповідно.

Встановлений в ході дослідження взаємозв'язок беззбитковості з економічною стійкістю підприємства, а також запропонований інструментарій оцінки беззбитковості дозволить своєчасно оцінити наявну ситуацію і обґрунтувати методи та інструменти забезпечення економічної стійкості сільськогосподарського підприємства.

Застосовуючи методологічні аспекти системного підходу, виробничо-комерційну діяльність сільськогосподарського підприємства можна представити як систему, що складається з трьох взаємопов'язаних елементів: виробничих ресурсів, виробничого процесу та готової продукції. Входом цієї системи є матеріально-речові потоки ресурсів (засоби, предмети праці) та потоки трудових ресурсів; виходом — потоки готової продукції. Виробничий процес трансформує вхід системи в її вихід, тобто в результаті виробничого процесу ресурси перетворюються в готову продукцію для реалізації. Метою функціонування сільськогосподарського підприємства є забезпечення його економічної стійкості та розвитку. Відповідно, завданням оцінки й аналізу беззбитковості виробничо-комерційної діяльності є виявлення конкретних чинників, які визначають рівень економічної стійкості сільськогосподарського підприємства.

Спираючись на зв'язок з виробничим процесом, а отже, з беззбитковістю, встановлюють причини економічної стійкості/нестійкості, які дозволяють судити про стан стійкості/нестійкості підприємства в динаміці. Системний підхід дозволяє не тільки обґрунтувати взаємозв'язок, підпорядкованість і технологію взаємодії виробничого процесу, беззбитковості та економічної стійкості, але й сформулювати систему показників, які характеризують ці взаємозв'язки. Зокрема показники, що характеризують виробничу діяльність і кінцеві результати, створюють базу як для оцінки беззбитковості виробничо-комерційної діяльності, так і для оцінки економічної стійкості сільськогосподарського підприємства.

Оцінка економічної стійкості сільськогосподарського підприємства здійснюється на основі концепції беззбитковості за абсолютними і відносними показниками. Мета оцінки полягає у виявленні напрямів досягнення беззбитковості та подальшого отримання прибутку для самоокупності й самофінансування як послідовних форм стійкості сільськогосподарського підприємства. Методика оцінки та аналізу беззбитковості виробничо-комерційної діяльності сільськогосподарського підприємства полягає в поетапному визначенні:

— межі беззбитковості за такими об'єктами: види сільськогосподарської продукції, групи сільськогосподарської продукції, галузі сільськогосподарського виробництва, види виробництва, підрозділи, види діяльності підприємства. Рівень беззбитковості розраховується в натуральному (за видами сільськогосподарської продукції) та вартісному вираженні;

— межі самоокупності й самофінансування підприємства відповідно до запропонованого методичного підходу;

— запасу економічної міцності. Запас економічної міцності — це перевищення фактичної виручки від реалізації продукції над беззбитковим обсягом реалізації. Фактично його величину відображає межа безпеки підприємства, в межах якого його діяльність буде ефективною. Якщо виручка зменшиться нижче порога без-

збитковості, підприємство перейде до збиткової діяльності і почне "проїдати" власний, а потім і позиковий капітал. Тому необхідно постійно стежити за запасом економічної міцності, оцінюючи, наскільки він близький або далекий від порога беззбитковості.

Беззбитковість виробничо-комерційної діяльності визначається собівартістю виробленої продукції та виручкою від реалізації продукції. На кожен з цих показників впливає певна система факторів. Відповідно методології системного підходу нами виділено фактори, що впливають на беззбитковість виробничо-комерційної діяльності сільськогосподарського підприємства. До зовнішніх факторів впливу на беззбитковість виробничо-комерційної діяльності сільськогосподарського підприємства, на нашу думку, належать:

— Політичне середовище та спрямованість внутрішньої і зовнішньої політики держави. Зокрема від зовнішньої політики, ступеня її лібералізації залежить конкурентоспроможність продукції сільськогосподарських підприємств, від соціально-економічної політики — обсяг і структура внутрішнього платоспроможного попиту на продукцію підприємств, від аграрної політики — стан економіки і фінансів підприємств у цілому, від податкової та митної політики — прискорення, або гальмування економічного зростання в сільськогосподарському виробництві.

— Потреби споживачів та рівень платоспроможного попиту в країні. Потреби споживачів, з одного боку, визначають асортимент пропонованої на ринку сільськогосподарської продукції, а з іншого — впливають на рівень її цін. Зокрема, переробні підприємства як основні споживачі сировини, мають монополіне положення на ринку, фактично "диктують" ціни сільгоспвиробникам. У свою чергу, рівень платоспроможного попиту основної маси населення також визначає цінові межі на продукцію сільськогосподарських підприємств.

— Кон'юнктура ринку виробничих ресурсів. Монополіне положення підприємств-постачальників матеріально-технічних ресурсів, яке зумовлено диспаритетом цін на промислову і сільськогосподарську продукцію, призводить до значного підвищення витрат сільськогосподарських підприємств та негативно позначається на загальному рівні ефективності їх діяльності.

— Рівень наукового і технічного розвитку. Визначає стан всіх складових процесу виробництва сільськогосподарської продукції, її якість та конкурентоспроможність на ринку сільськогосподарської продукції. Крім того, стан технологій сільськогосподарського виробництва істотно впливає на рівень собівартості продукції (загальний рівень витрат виробництва).

— Природно-біологічне середовище. Впливає на рівень виробництва сільськогосподарської продукції, її якість, собівартість.

Сукупність усіх внутрішніх факторів, що впливають на беззбитковість виробничо-комерційної діяльності сільськогосподарських підприємств, можна розділити на групи: рівень забезпеченості та ефективності використання виробничих ресурсів; система організації та управління виробництвом, ефективність її функціонування на підприємстві; рівень відповідності виробничих потужностей вимогам НТП; асортиментна політика підприємства; цінова політика підприємства. Наведені групи внутрішніх факторів визначають фактори першого порядку, які впливають на беззбитковість сільськогосподарського виробництва: змінні і постійні витрати та виручку від реалізації продукції. Запропонована система факторів беззбитковості виробничо-комерційної діяльності сільськогосподарських підприємств є основою для визначення та обґрунтування напрямів досягнення беззбитковості. Тому вважаємо за доцільне розкрити їх вплив на беззбитковість за допомогою розробки напрямів її досягнення.

З метою досягнення беззбитковості виробничо-комерційної діяльності сільськогосподарського підприємства

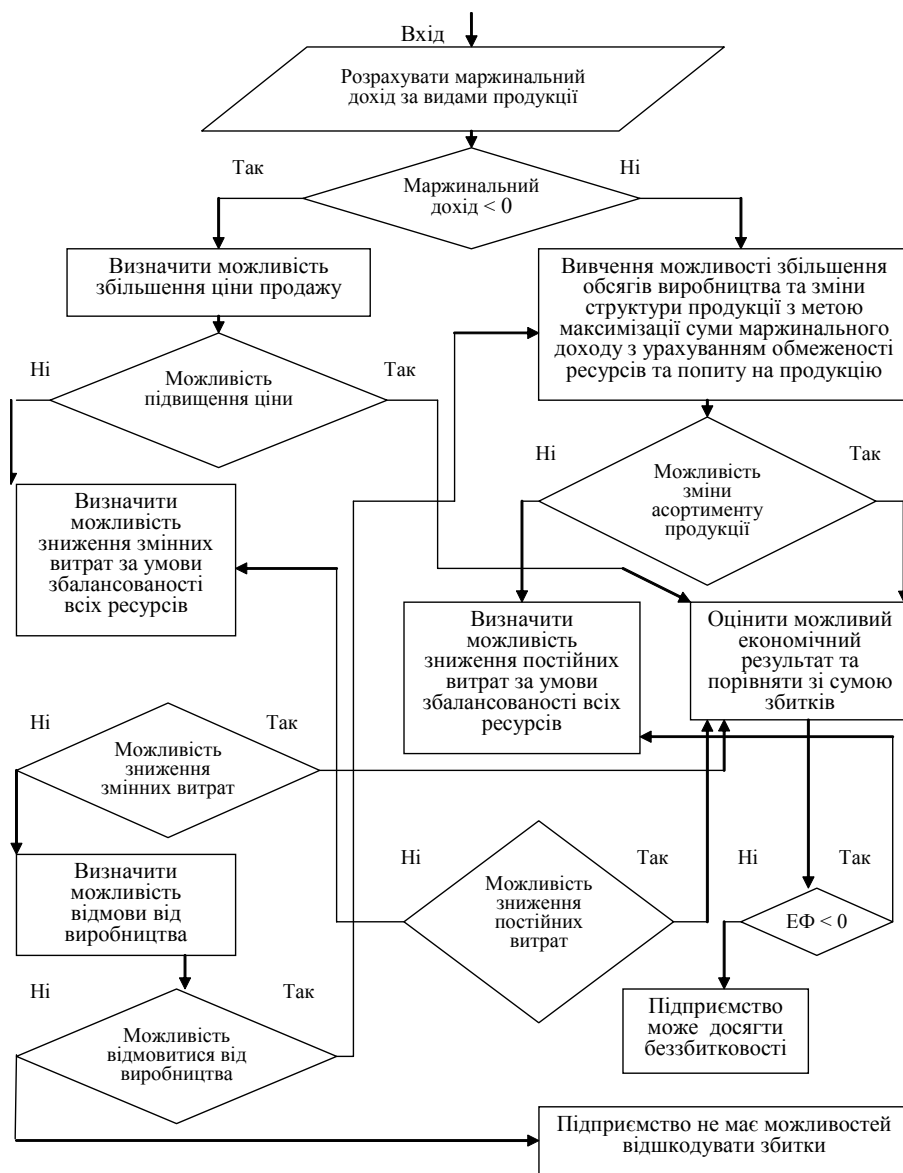

Рис. 1. Логічна схема формування беззбитковості сільськогосподарського підприємства

необхідно скорочувати затрати на виробництво продукції. Насамперед, доцільно знижувати постійні витрати, оскільки їх вплив на беззбитковість більш істотний. Якщо в структурі затрат на виробництво продукції переважає частка постійних витрат, то для їх покриття необхідно реалізувати більше продукції для отримання більшої виручки, що призводить до збільшення межі беззбитковості та періоду її досягнення. У разі скорочення постійних витрат доцільно розглядати можливість зниження витрат з організації та управління виробництвом, як найменш "контрольованої" групи витрат, а також, враховуючи високий рівень капіталомісткості сільськогосподарської продукції, знижувати витрати на основні виробничі засоби. Враховуючи "моральне" і "фізичне" зношення основних засобів в більшості сільськогосподарських підприємств, витрати з їх утримання не відповідають ефекту від застосування. Крім того, загальна сума витрат обтяжується зайвими витратами, пов'язаними з утриманням основних засобів, які не експлуатуються, або експлуатуються після закінчення терміну їх корисного використання. Однак необхідно враховувати, що в результаті реалізації вказаних управлінських рішень не повинно статися значного скорочення виробничого потенціалу підприємства, порушення технологічного циклу, скорочення асортименту виробленої продукції та погіршення її якості.

Зниження змінних витрат відбувається, головним чином, при обґрунтуванні цін на придбані матеріальні ресурси, а також дотриманні режиму їх економії (нафтопродуктів, палива, мінеральних добрив). Водночас не повинна порушуватися технологія виробництва, знижуватися якість сировини і, як наслідок, погіршуватися якість виробленої сільськогосподарської продукції. У разі, якщо економія постійних і змінних витрат об'єктивно неможлива, або призводить до негативних ефектів, її можна компенсувати за рахунок підвищення ефективності використання виробничих ресурсів, тобто підвищувати продуктивність праці, матеріаловіддачу і фондівіддачу.

Ефективність використання виробничих ресурсів також залежить від технічного рівня виробництва. Величина виробничих потужностей підприємства визначає можливість випуску продукції. Відповідно, для досягнення беззбитковості необхідно забезпечувати оптимальний варіант завантаження виробничих потужностей сільськогосподарського підприємства. Необхідною умовою досягнення беззбитковості є збільшення виручки від реалізації продукції. Зростання виручки може бути забезпечене за рахунок збільшення обсягів виробництва і продажів, підвищення цін реалізації, ефективної асортиментної політики, яка передбачає видозміну асортименту і структури продукції на користь більш прибуткових видів продукції. Але цінова та асортиментна політика сільськогосподарського підприємства досить важко коригуються. Зокрема цінова політика складно регулюється в силу нееластичного попиту на сільськогосподарську продукцію. У свою чергу, зміна асортиментної політики обмежується факторами

природного та економічного характеру.

Враховуючи особливості асортиментної політики сільськогосподарського підприємства, з метою досягнення беззбитковості, доцільно запропонувати принципово інший підхід до її регулювання (на відміну від орієнтації на види продукції, що приносять максимальний прибуток). У досягненні беззбитковості виробничо-комерційної діяльності визначальне значення має покриття постійних витрат (чим швидше вони будуть покриті, тим швидше буде досягнута беззбитковість діяльності). Водночас кожен вид виробленої і реалізованої підприємством сільськогосподарської продукції робить внесок у покриття загальних постійних витрат. Такий вклад характеризується рівнем маржинального доходу (маржі покриття), відповідно величині виручки від реалізації продукції після відшкодування змінних витрат. Маржинальний дохід служить джерелом покриття постійних витрат та отримання прибутку. Таким чином, чим більшу суму маржинального доходу буде приносити конкретний вид продукції, тим значимий буде його внесок в покриття постійних витрат та досягнення беззбитковості виробничо-комерційної діяльності підприємства.

Слід зазначити, якщо навіть виробництво продукції з високим рівнем маржинального доходу може бути недостатньо ефективним. Такий вид продукції повинен

по можливості зберігатися в загальній структурі асортименту. Це обумовлено тим, що у разі виключення його з асортименту сума постійних витрат, яка покривалася за рахунок отриманого по ньому маржинального доходу, перерозподілиться між іншими видами продукції, що об'єктивно призведе до зниження як ефективності їх виробництва, так і ефективності виробничо-комерційної діяльності підприємства в цілому. Таким чином, у разі обґрунтування змін в асортименті продукції для сільськогосподарського підприємства доцільніше ранжувати види продукції за рівнем маржинального доходу, а не за критерієм максимізації прибутку і, якщо не існує обмежень природних або економічних чинників, змінювати структуру на користь тих видів продукції, які приносять максимальний маржинальний дохід.

У процесі дослідження ми виділили систему напрямків досягнення беззбитковості виробничо-комерційної діяльності сільськогосподарського підприємства, основними з яких є: підвищення цін реалізації продукції; збільшення обсягу виробництва і продажів; зміна асортименту і структури продукції; зниження постійних витрат; зниження змінних витрат.

На основі наведених напрямків був розроблений і запропонований алгоритм формування беззбитковості виробничо-комерційної діяльності, який може бути використаний будь-яким сільськогосподарським підприємством відповідно особливостей його функціонування (рис. 1). Під час розробки алгоритму за основу було взято показник маржинального доходу, оскільки у разі обґрунтування відповідних управлінських рішень щодо зміни асортименту і структури продукції, він більш інформативний, ніж показник виручки від реалізації продукції.

Під час досягнення беззбитковості діяльності наступним важливим етапом є виявлення та обґрунтування напрямків підвищення прибутку, які дозволять забезпечити його зростання і на цій основі — самокупність і самофінансування діяльності як головних умов підтримки і підвищення економічної стійкості підприємства. На основі проведених досліджень нами було виділено та систематизовано основні напрями підвищення прибутку підприємства та умови їх застосування.

ВИСНОВОК

Використання системного підходу як базового для розробки концепції беззбитковості виробничо-комерційної діяльності сільськогосподарського підприємства, дозволило визначити систему показників та схему оцінки й аналізу економічної стійкості сільськогосподарського підприємства на основі концепції беззбитковості, а також виокремити систему факторів, що впливають на беззбитковість, і на цій основі обґрунтувати напрями досягнення беззбитковості та прибутковості виробничо-комерційної діяльності підприємства.

Література:

1. Анохин С.Н. Основы экономической устойчивости предприятий в рыночной экономике [Текст] / С.Н. Анохин. — Саратов: Саратов. гос. техн. ун-т, 2000. — 44 с.
2. Аранчій В.І. Інтегральні підходи до оцінювання економічної стійкості аграрних підприємств [Текст] / В.І. Аранчій, М.О. Удовиченко // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. — Полтава: ПДАА. — 2012. — Спецвипуск. — С. 10—12.
3. Ареф'єва О.В. Оцінка рівня економічної стійкості підприємства / О.В. Ареф'єва // Актуальні проблеми економіки. — 2011. — № 7 (72). — С. 109—117.
4. Березін О.В. Економіка підприємства [Текст]: навчальний посібник / О.В. Березін, Л.М. Березіна, Н.В. Бутенко. — К.: Знання, 2009. — 390 с.

5. Вініченко І.І. Конкурентоспроможність аграрних підприємств: стан і перспективи [Текст] / І.І. Вініченко // Агросвіт. — 2013. — № 21. — С. 10—13.

6. Добровольська О.В. Класифікація факторів впливу на економічну стійкість підприємств / О.В. Добровольська // Інвестиції: практика та досвід. — 2007. — № 8. — С. 23—27.

7. Мельник Л.Ю., Макаренко П.М., Кириленко І.Г. Економічна теорія на межі тисячоліть: навчальний посібник [Текст] / Л.Ю. Мельник, П.М. Макаренко, І.Г. Кириленко. — К.: ІАЕ УААН, 2003. — 748 с.

8. Павлов І.Д. Моделі прийняття управленческих рішень: сб. науч. трудов [Текст] / І.Д. Павлов, Г.П. Брехаря, А.В. Радкевич. — Запорозьке: ЗНУ, 2005. — 321 с.

9. Покропивний С.Ф. Економіка підприємства: підручник [Текст] / С.Ф. Покропивний. — К.: Наукова думка, 2000. — 473 с.

10. Саблук П.Т. Інвестиційна привабливість аграрно-промислового виробництва регіонів України [Текст] / П.Т. Саблук [та ін.] / Національний науковий центр "Інститут аграрної економіки". — К., 2005. — 478 с.

11. Сокол О.Г. Дослідження впливу чинників на економічну стійкість сільськогосподарських підприємств [Текст] / О.Г. Сокол // Агросвіт. — 2008. — № 1. — С. 21—25.

12. Удовиченко М.О. Теоретичні аспекти економічної стійкості сільськогосподарських підприємств [Текст] / М.О. Удовиченко // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. — Полтава: ПДАА. — 2011. — Вип. 3. — Т. 2. — С. 149—152.

References:

1. Anohin, S.N. (2000), *Osnovy jekonomicheskoy ustojchivosti predpriyatij v rynochnoj jekonomike* [Fundamentals of economic stability of the enterprises in a market economy], Sarat. gos. tehn. un-t, Saratov, Russia.
2. Aranchij, V.I. and Udovychenko, M.O. (2012), "Integrated approaches to evaluating economic stability of agricultural enterprises", *Naukovi pratsi Poltavs'koi derzhavnoi ahrarnoi akademii*, vol. 1, pp. 10—12.
3. Aref'ieva, O.V. (2011), "Evaluation of the economic viability", *Aktual'ni problemy ekonomiky*, vol. 7 (72), pp. 109—117.
4. Berezin, O.V. Berezina, L.M. and Butenko, N.V. (2009), *Ekonomika pidpriemstva* [Enterprise Economics], Znannia, Kyiv, Ukraine.
5. Vinichenko, I.I. (2013), "The competitiveness of agricultural enterprises: state and prospects", *Ahrosvit*, vol. 21, pp. 10—13.
6. Dobvol'ska, O.V. (2007), "Classification of factors influencing the economic stability of the enterprises", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 8, pp. 23—27.
7. Mel'nyk, L.Yu. Makarenko, P.M. and Kyrylenko, I.H. (2003), *Ekonomichna teoriia na mezhi tysyacholit'* [Economic theory on the turn of the millennium], IAE UAAN, Kyiv, Ukraine.
8. Pavlov, I. D. Breharja, G. P. and Radkevich, A.V. (2005), *Modeli prinjatija upravlencheskih reshenij* [Models of management decision-making], ZNU, Zaporozhye, Ukraine.
9. Pokropyvnyj, S.F. (2000), *Ekonomika pidpriemstva* [Enterprise economy], Naukova dumka, Kyiv, Ukraine.
10. Sabluk, P. T. (2005), *Investytsijna pryvabylivst' ahrarno-promyslovoho vyrobnytstva rehioniv Ukrainy* [Investment attractiveness of the agro-industrial regions of Ukraine], *Natsional'nyj naukovyj tsentr "Instytut ahrarnoi ekonomiky"*, Kyiv, Ukraine.
11. Sokol, O.H. (2008), "The influence factors on the economic stability of agricultural enterprises", *Ahrosvit*, vol. 1, pp. 21—25.
12. Udovychenko, M.O. (2009), "Theoretical aspects of economic stability agricultural enterprises", *Naukovi pratsi Poltavs'koi derzhavnoi ahrarnoi akademii*, vol. 3, pp. 149—152.

Стаття надійшла до редакції 24.09.2019 р.